

MEMO

Van : Commissie voor de milieueffectrapportage
Aan : Bevoegd gezag en initiatiefnemer
Datum : 22 augustus 2019
Onderwerp : Startgesprek aardgaswinning blok N05-A
Kenmerk : 3417

Datum: Woensdag 28 augustus 2019
Tijd: 12.00 - 14.00 uur
Locatie: Kantoor Commissie m.e.r.

Programma (indicatief)

12.00 - 12.30 uur Toelichting en presentatie project ONE-Dyas
12.30 - 13.30 uur Bespreking presentatie en vragen Commissie m.e.r
13.30 - 14.00 uur Bespreking Commissie m.e.r (apart)

Deelnemers:

Initiatiefnemers

- GEMS Asset Manager
- Operations Manager
- Legal Counsel
- GEMS Exploration Manager
- Royal HaskoningDHV
- Royal HaskoningDHV

Bevoegd gezag

- Ministerie EZK
- Ministerie EZK

Commissie m.e.r

Jan Jaap de Graeff - voorzitter
Peter van der Boom - deskundige (onderwater)geluid
Poppe de Boer - deskundige bodem, geologie en delfstoffenwinning
Maarten Jan Brolsma - deskundige geologie en aardgaswinning
Sander Kabel - deskundige aardgaswinning
Godfried van Moorsel - deskundige onderwatergeluid, mariene ecosystemen, vissen
Eddy Wymenga - deskundige natuur, mariene ecosystemen en vogels
Tom Ludwig - secretaris (06-43 84 58 69)

Vragen

Algemeen

1. Kan nader worden toegelicht welke procedures in Duitsland zijn opgestart? Wat is de positie van de Duitse overheid met betrekking tot gasonttrekking aan de Nederlandse kant? Is het gasveld N05-A geunitised? Wie is de operator aan de Duitse kant?
  - Aan de Duitse zijde hebben ONE-Dyas en Hansa een exploratievergunning, waarvan ONE-Dyas de operator is. Voor een gedeelte van deze vergunning, namelijk overlappend met het N05-A veld, heeft ONE-Dyas in Duitsland een winningsvergunning aangevraagd.
  - Voor het gasveld N05-A hebben ONE-Dyas, Hansa en EBN een concept unitisatieovereenkomst opgesteld. Nadat de winningsvergunning ook aan Duitse zijde is afgegeven, zal de unitisatieovereenkomst aan de overheden in beide landen worden voorgelegd. Volgens het "Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Duitse Bondsrepubliek inzake de begrenzing van het continentaal plat onder de Noordzee, Kopenhagen, 1971" kan door middel van een goedgekeurde overeenkomst tussen de rechthebbenden worden afgesproken welk deel van het gewonnen gas aan welke partij toekomt en welk land recht heeft op de belastingafdrachten daarvan. Dit is door zowel de Nederlandse als Duitse overheid bevestigd.
  - Voor de geplande putten die vanaf de Nederlandse N05-A platformlocatie naar ondergrondse locaties onder Duits grondgebied zijn gepland is het overleg met het (gedelegeerde) Duitse bevoegd opgestart over de toepassing van de regelgeving en de bevoegdheden bij calamiteiten.
  - Tevens is de (gedelegeerde) Duitse overheid betrokken bij de voorliggende m.e.r.-procedure conform het Espoo-verdrag.

2. Er wordt veel aandacht besteed voor de participatie en inbreng van stakeholders/betrokkenen? Op welke wijze kunnen ze daadwerkelijk mee de keuzes bepalen? Hoe ziet het (vervolg)participatietraject eruit?
  - Er wordt naar gestreefd om stakeholders die daarvoor open staan (ad-hoc) te betrekken. Bijvoorbeeld bij de opzet en uitvoering van onderzoeken naar de impact van de GEMS-ontwikkeling of bij het verkennen van mogelijkheden voor het toevoegen van maatschappelijke meerwaarde aan het gebied. Hiervoor zijn heeft ONE-Dyas stakeholdergesprekken aangeboden.
  - De resultaten van de stakeholdergesprekken zijn meegenomen bij het opstellen van de Mededeling voor de N05-A-ontwikkeling en zullen ook worden meegenomen bij effectrapportages bij toekomstige vergunningaanvragen, zodat stakeholders hun zorg- en aandachtspunten zoveel mogelijk terugzien.
  - ONE-Dyas informeert stakeholders vooraf over de stappen die in het kader van de vergunningprocedure worden doorlopen, zodat zij zich hierop voor kunnen bereiden.
  - Als bepaalde kwesties nader onderzoek vereisen, worden stakeholders wiens belangen door deze kwestie worden geraakt door ONE-Dyas betrokken bij de onderzoeksopzet en bij het bespreken van de resultaten.
  - ONE-Dyas onderhoudt ook buiten de formele inspraakmomenten het contact met stakeholders en nodigt hen uit om zorg- of aandachtspunten naar voren te brengen.

Technische vragen

2. Een van de onderzochte mogelijkheden is het transport en behandeling van het gas op Ameland Westgat. Is de verwachting dat de levensduur van het AWG-platform tot het einde van de winningsperiode gegarandeerd kan worden? Is daarnaast er ook voldoende verwerkingscapaciteit om het gas uit het cluster van gasvelden te verwerken?
  - De verschillende exportroutes worden onderzocht op:
    - kosten voor nieuw aan te leggen infrastructuur versus tarieven voor het gebruik van infrastructuur van derden;
    - levensduur en beschikbaarheid van capaciteit van bestaande infrastructuur;
    - noodzaak voor- en locatie van de behandelingsfaciliteit;
    - effecten op het milieu en de omgeving van de aan te leggen infrastructuur.
  - Op basis van de aan ONE-Dyas beschikbare gegevens wordt de levensduur van het AWG-platform voldoende geacht voor de N05-A ontwikkeling. De beschikbare compressiecapaciteit van AWG kent echter een aantal restricties, waarop in het MER wordt ingegaan.
  - De exportroute naar AWG noodzaakt de aanleg van een pijpleiding door Natura 2000-gebied.
  - In het MER zullen de voor- en nadelen van de in de Mededeling genoemde exportroutes in kaart worden gebracht en tegen elkaar worden afgewogen.
3. De bodemdaling door gaswinning N05-A wordt ingeschat op enkele cm's. Wat wordt naar verwachting de cumulatieve bodemdaling als ook in de prospects direct rondom veld N05-A gas wordt gevonden en geproduceerd?
  - ONE-Dyas heeft Deltares gevraagd een bodemdalingsstudie uit te voeren betreffende geplande gaswinning uit het N05-A gasveld én uit omliggende prospects, waarbij de aanname is dat alle prospects gasvoerend zullen zijn
  - Tevens wordt er met de berekening van de uiteindelijke bodemdaling rekening gehouden dat het bovenliggende Zechstein zout zich volledig plastisch gedraagt.
  - Het MER zal de resultaten van deze bodemdaling studie bevatten.
4. Is al bekend waar de twaalf putten (maximaal) worden geboord?
  - De voorlopige ondergrondse locaties van de exploratie, evaluatie- en productie-boringen, inclusief de bijbehorende boortrajecten, zijn in grote lijnen al bekend. Deze putten worden geboord vanaf het productieplatform met behulp van een tijdelijk boorplatform. De beoogde locatie van het productieplatform bevindt zich centraal boven het N05-A gasveld. Vanaf deze locatie kunnen de omliggende prospects aangeboord worden. Er zijn twaalf voorlopige ondergrondse doelen aangewezen voor de boringen. De resultaten van de eerste exploratieboringen en het verloop van de gasproductie zullen duidelijk maken of deze locaties dienen te worden aangepast.
5. In de mededeling wordt aangegeven dat voor de plaatsing van het platform geen realistische alternatieven of uitvoeringsvarianten bestaan. Zijn alternatieven of uitvoeringsvarianten technisch en/of financieel onhaalbaar, bijvoorbeeld alternatieven voor heien?

- ONE-Dyas beschouwt de plaatsing (het neerzetten op de zeebodem) van een faciliteit met behulp van een kraanschip als de enig realistische mogelijkheid.
  - ONE-Dyas onderzoekt mitigerende maatregelen voor met name onderwatergeluid, onder andere in de vorm van alternatieve methoden voor het verankeren van het platform. Hiervoor wordt onder andere naar de volgende methoden gekeken:
    - Suction piles, schroefpalen, heien door de poot, een combinatie van boren en heien en het aanleggen van een bubbelscherm.
  - Bij de evaluatie van de mitigerende maatregelen zullen de verschillende effecten op de verschillende diersoorten tegen elkaar afgewogen worden.
6. In een aantal varianten wordt elektriciteit afkomstig van offshore windparken gebruikt (ipv een generator). Welke technische aanpassingen vergt dit (kabels, omzetting spanningsniveau)?
- ONE-Dyas onderzoekt de mogelijkheden om elektriciteit vanaf Riffgat windpark in Duitsland af te nemen. Onderdeel van deze uitvoeringsvariant is de aanleg van een onderzeese stroomkabel. Afhankelijk van de gekozen platformvariant (nieuwbouw of hergebruik van een bestaand platform) kunnen de faciliteiten voor de aansluiting direct meegenomen worden in het ontwerp of moet een bestaand platform worden gemodificeerd. De mogelijkheid om elektrisch te opereren zal belangrijk zijn in de keuze voor nieuwbouw of hergebruik.
  - ONE-Dyas onderzoekt tevens of het mogelijk is het boorplatform elektrisch aan te drijven. Hierbij wordt gebruikt gemaakt van de in het vorige punt beschreven voorzieningen (windpark en onderzeese stroomkabel).

Milieueffecten

1. In de mededeling wordt gesteld dat er geen cumulatie is van de gaswinning N05-A en opsporing en winning van prospects rondom N05-A met effecten van de overige activiteiten van ONE-Dyas in het GEMS-gebied. Dit omdat de verschillende activiteiten geen onderlinge overlap vertonen in zowel ruimte als tijd. Kan dit nader worden toegelicht? Zijn er geen scenario's te onderzoeken waarbij er toch sprake is van cumulatie, ook zonder overlap in ruimte en tijd (bv. aangrenzende gebieden en/of het onmogelijk maken van foerageren doordat in compleet seizoen activiteiten plaatsvinden)?
- In de Mededeling is de eerste aanzet gemaakt voor het onderzoek naar het optreden (en voorkomen) van cumulatieve effecten:
    - Alleen de eigen activiteiten van ONE-Dyas zijn onderzocht;
    - Het verst reikende effect van de verschillende activiteiten is als maatgevend beschouwd, namelijk onderwatergeluid;
    - Er is gekeken naar tijdsduur, planning, frequentie en effectafstand;
    - Er is nog geen rekening gehouden met het effect van eventuele mitigerende maatregelen. Dit wordt in het MER in detail onderzocht.
  - In het MER wordt cumulatie breder onderzocht:
    - De activiteiten van derden, voor zover vergund of aangevraagd, worden meegewogen;
    - De aangevraagde en toekomstige activiteiten van ONE-Dyas voor zover bekend,

worden meegenomen;

- Bij iedere toekomstige aanvraag voor een activiteit van ONE-Dyas in het GEMS-gebied wordt de mogelijke cumulatie opnieuw beoordeeld.
2. Is er cumulatie (in 2019) met het 3D-seismisch onderzoek in de mijnbouwblokken N04 en M06?
    - Het 3D seismisch onderzoek zal naar alle waarschijnlijkheid niet in 2019 worden uitgevoerd. Door het ontbreken van een beleidskader voor vergunningverlening voor de Wnb in verband met het PAS-arrest, is het voor het ministerie van LNV op dit moment niet mogelijk een vergunning af te geven.
    - Voor een uitvoering in 2020 zal de cumulatie opnieuw bepaald worden. Het onderzoek zal zich concentreren op mijnbouwblok N04 en niet op M06.
  3. Op welke wijze zal het bodemonderzoek worden uitgevoerd voor het plaatsen van platform N05-A?
    - Het bodemonderzoek is reeds uitgevoerd. Het onderzoeksvoorstel voor het bodemonderzoek is afgestemd met de ecologen van Royal HaskoningDHV om een voor het MER en de verschillende natuurstudies bruikbare uitkomst te garanderen.
    - Voorafgaand aan de daadwerkelijke plaatsing van het platform zal (zoals gebruikelijk) nog een debris-survey worden gedaan.
  4. In de bijlage (A3) wordt gesteld dat de 'activiteit geen significante effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden veroorzaakt'. Wordt hiermee ook bedoeld op basis van overige natuurwetgeving, omdat zeezoogdieren ook buiten Natura 2000 zijn beschermd?
    - De effecten op natuur worden op twee manieren beoordeeld. Er wordt gekeken naar de impact van de activiteit op de instandhoudingsdoelstellingen van de Natura 2000-gebieden in de omgeving van de activiteit. Daarnaast wordt gekeken naar het effect van de activiteiten op zeezoogdieren en andere beschermde soorten. Sommige zeezoogdieren en vogels kunnen als soort zijn aangewezen in een Natura 2000-gebied en vormen daarmee een onderdeel van de instandhoudingsdoelstellingen van dat Natura 2000-gebied. Wanneer aangewezen soorten buiten het Natura 2000-gebied verstoord worden in dusdanige mate dat dit effect heeft op de populatie binnen het Natura 2000-gebied, dan geldt dit als een effect op de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied.
  5. Voor de bepaling van effectafstanden (bijv. t.b.v. vermijdingsgedrag zeezoogdieren) wordt gebruik gemaakt van resultaten van eerdere onderzoeken. Deze verschillen nogal afhankelijk van de gehanteerde rekenmethode. Aan welke rekenmethode cq eerder verkregen resultaten wordt gedacht? Is gebruik van het akoestische onderwater-overdrachtsmodel Aquarius (versie 4, gebruikt voor windparken en eerder onderzoek t.b.v. gaswinningsinstallaties) overwogen?
    - De onderzoeken met betrekking tot onderwatergeluid van andere activiteiten worden met name gebruikt om de bronsterkte van deze activiteiten te achterhalen. De geluidmodellering voor N05-A wordt uitgevoerd met Aquarius. ONE-Dyas en Royal

HaskoningDHV maken in principe altijd gebruik van de meest recente versie.

- De effectbeoordeling wordt gebaseerd op bestaande literatuur.

6. Is er al nagedacht wat de gevolgen zijn voor dit project van de recente uitspraak van de Raad van State over de PAS? Welke oplossingen ziet de initiatiefnemer?

- ONE-Dyas zet ten eerste in op een reductie aan de bron van alle emissies, waaronder luchtmissies met een vermestend effect zoals stikstofdioxiden (NO_x). Hiervoor wordt onder meer gekeken naar de mogelijkheden van elektrificatie van het productie- en het boorplatform.
- ONE-Dyas wacht het beleid van het ministerie van LNV af om duidelijkheid te krijgen over regels ten aanzien van NO_x-emissies en gerelateerde deposities.
- In afwachting van dit nieuwe beleid wordt de stikstofdepositie veroorzaakt door de voorgenomen activiteit berekend met behulp van een alternatieve methode, bijvoorbeeld OPS. Het effect van de additionele stikstofdepositie op de instandhoudingsdoelstelling van beïnvloede Natura 2000-gebieden wordt beoordeeld door ecologen van Royal HaskoningDHV.

7. Met betrekking tot de plaatsing van de pijpleiding wordt als variant genoemd het niet ingraven van de leiding (Blz. 16). Hoe groot is –naar verwachting– het risico op ontgronding als gevolg van turbulenties die ontstaan wanneer water langs de pijp stroomt?

- Voor de aanleg van de pijpleiding is een vergunning op basis van artikel 94 Mijnbouwbesluit nodig. Ten behoeve van deze vergunning wordt conform NEN 3656 voor offshore pijpleidingen een risico-inventarisatie gedaan naar onder meer de risico's van scouring (ontgronding), free-spans (blootliggen) en schade door ankers en vistuig.

8. Cumulatie: Hoe wordt aangekeken tegen de cumulatie van helikopter vluchten in dit vogelryke deel van de Noordzee en de Noordzeekustzone?

- Het effect van helikopters op vogels betreft vooral verstoring. De mate van verstoring is erg afhankelijk van de vlieghoogte en –route van helikopters, en de geluidsbelasting die daarmee samenhangt.
- Voor de aanvoer van mensen maakt ONE-Dyas op dit moment gebruik van de luchthaven Den Helder. ONE-Dyas onderzoekt de mogelijkheden om samen te werken met bijvoorbeeld operators van windmolenparken, om vluchten gezamenlijk uit te voeren vanaf Eemshaven.
- ONE-Dyas' filosofie voor productieplatforms is om deze zoveel mogelijk onbemand te opereren. Onbemande operaties zijn veiliger en reduceren het transport van mensen van en naar het platform.
- Bij het ontwerp van het productieplatform wordt onderzocht of het mogelijk is bezoeken (deels) met walk-to-work schepen (Ampelmann) uit te voeren. Hiervoor moet een bootlanding op het platform gemaakt worden.

9. Het projectgebied ligt net boven en maakt deel uit van een van de belangrijkste gebieden voor de zwarte zee-eend in de Nederlandse kustzone. Verstoring moet hier breed worden opgevat, dus met inbegrip van bestaand gebruik waar door de nieuwe initiatieven nieuwe verstoringbron-

nen aan worden toegevoegd. Welke oplossingen ziet de initiatiefnemer om dit te mitigeren?

- ONE-Dyas onderzoekt in de natuurtoets de effecten van de activiteiten op de zwarte zee-eend omdat de vogel beschermd is op grond van de Vogelrichtlijn en een aangewezen soort is voor onder meer de Noordzeekustzone. De effecten van bestaande activiteiten en nieuwe initiatieven, zover voldoende bekend, worden meegenomen in de evaluatie van de totale cumulatie.
- De zwarte zee-eend duikt tot maximaal twintig meter om voedsel te zoeken. De waterdiepte bij N05-A bedraagt vijftientwintig meter.
- De zwarte zee-eend is met name gevoelig voor verstoring door scheepvaart. Op dit moment maakt ONE-Dyas gebruik van een poolbase voor supplyboten in Den Helder, die leveringen aan platforms combineert en zo het aantal scheepvaartbewegingen vanuit Den Helder vermindert. ONE-Dyas onderzoekt of er soortgelijke mogelijkheden zijn in Eemshaven.
- Het beleid van ONE-Dyas is het productieplatform zoveel mogelijk onbemand te opereren, om het aantal bezoeken te verminderen.